

Kadri Yamaç¹
kadriyamac@gmail.com

Üniversite İdeası Üzerine

Einstein, “Eğitim, tüm öğrendiklerimiz unutulduğunda geride kalan şeydir.” demişti². Günümüz üniversitelerinde okuyan öğrenciler, aldıkları mesleki eğitimi unutacak olsalar geriye ne kalır? Üniversitelerin böyle bir kaygısı var mı? Böyle bir kaygı üniversiteler tarihinde ne zaman görüldü, görüldüyse de süreklilik gösterdi mi? Bazıları, günümüzde üniversite ideasının dönüştüğünü söylüyorlar. Hangi idea söz konusu? Beklentileri, performans, girdi-çıkıtı, karlılık gibi nerdeyse hemen hepsi ekonomiden ödünç alınmış terimlerle tanımlanan üniversitelerde, hangi referansa dayanarak, hangi ideanın dönüştüğünü ileri süreceğiz?

Uluslararası çevrelerde, üniversite ideası, gündelik popüler konular bir kenara bırakılırsa, çok sağlam çalışmaların üretildiği bir alan. Oysa Türkiye’de, entelektüel çevrelerin pek ilgi duyduğu bir konu değil. Bu yazının amaçlarından biri de bu konuyu, ülkemiz entelektüel çevrelerinde, tartışmaya açmak olacaktır.

Üniversite üzerine çalışanlar iyi bilir ki üniversitenin (-lerin) ideası üzerine yazmak çetrefilli bir konudur. Bu konuda şimdiye kadar Kant’ın *Fakülteler Çatışması* (*The Conflict Of the Faculties*, 1798), Cardinal Newman’ın *Bir Üniversite İdeası* (*The Idea of a University*, 1854) ve Bill Readings’in *Çökmüş Üniversite* (*University In Ruins*, 1996) başlıklı çalışmaları en çok

Platon, gerçek dünyayı idealer dünyasının kusurlu bir kopyası olarak görüyordu. Platon’a göre her nesnenin bir “ideası” vardı ve asıl gerçeklik, asıl kusuruz form buydu. Nesnel gerçekliği bir kenara atan bu düşünce yüzyıllar içinde yıpranıp bir kenara bırakıldıysa da, örneğin zihnimizin ürünleri olan iyilik, doğruluk gibi kavramlar, zihnimizde kurguladığımız şeylerdi ve bunlar Platoncu idea kavramının aynıysa da metafizik olmaları yönüyle ona yakın oldular.

başvurulan ve tartışılan kaynaklar oldular. Her üç kitap da bu konuya damgasını vuran başyapıtlar olmayı başardılar. Jacques Derrida'nın *Koşulsuz Üniversite (The University Without Condition)* (2002) ve *Üniversitenin Gözleri (Eyes of the University)* başlıklı eserleri başta olmak üzere üniversiteye dair çok sayıda yayını olduysa da, muhtemeldir ki, Derrida'nın çok zor okunabilen bir yazar olması nedeniyle, hak ettiği derecede ilgi görmedi.

Üniversite ideası Kant için “akıl”, Berlin Üniversitesinin ve modern üniversitelerin fikir babası sayılan Humboldt için “kültür”dür. Readings, günümüz üniversite ideasının “mükemmeliyet” olduğunu düşünür. Bu yazıda konuyu, öncelikle bu kişilerin görüşleri ön planda olmak üzere irdeleneceğim.

Başlıkta yer alan idea sözcüğüne gelince: İdea sözcüğü Türkçe sözlüklerde düşünce, fikir, kanı, amaç gibi sözcüklere ya da İngilizcedeki *opinion*, *belief*, *aim*, *purpose* vb. sözcüklere karşılık gelirse de bu sözcüklerin hiçbirisi bizim bu yazıda kastettiğimiz ideanın tam karşılığı olmaz. Kantçı düşüncede idea, ampirik olarak temellendirilemeyen, “saf akla” ait bir kavramdır³. “Üniversite fikri” veya “üniversitelerin amacı” vb. denildiğinde kastedilen şey “üniversite idea”nın içinde bulunur ama onu kendi içine alamaz. Gerek bahsettiğim yazarların görüşlerinin, gerek doğrudan *idea* sözcüğünün içinde barındırdığı metafizik anlam nedeniyle ve doğal olarak bazı okurların aklına hemen ve öncelikle Platon ve onun idealar dünyası gelebileceği için, önce, idea sözcüğü üzerine birkaç görüş yazmak istiyorum.

Platon'un Ideası

Platon, gerçek dünyayı idealar dünyasının kusurlu bir kopyası olarak görüyordu. Platon'a göre her nesnenin bir “ideası” vardı ve asıl gerçeklik, asıl kusuruz form buydu. Nesnel gerçekliği bir kenara atan bu düşünce yüzyıllar içinde yıpranıp bir kenara bırakıldıysa da, örneğin zihnimizin ürünleri olan iyilik, doğruluk gibi kavramlar, zihnimizde kurguladığımız şeylerdi ve bunlar Platoncu idea kavramının aynısı olmasa da metafizik olmaları yönüyle ona yakın oldular.

Benim bu yazıda ideaya yükleyeceğim anlam, Plato'nun idealar dünyasında yer alan ve gerçekliği oluşturan, Platon'un kusurlu kopyalar dediği şeylerin “aslı” (yani ütopyalar dünyasında var olduğu yazılanlar) değil. Kastettiğim idea, öncülü olduğu ve şekillendireceği şeyin maddi ve manevi varlığını ve varoluş durumunu belirleyecek olan, hem o tasarımının içini dolduran ve hem de varoluş sürecini yönetecek olan bir şeydir. Böyle bakılınca da, üniversite ideası derken üniversitenin kendisini tanımlayan genel özelliklerinin temelinde yer aldığını düşündüğüm, zihnimizde şekillendirdiğimiz kavrayışı kastetmiş oluyorum. Bu kavrayış, kaçınılmaz olarak, kısmen metafizik bir özellik taşıyacaktır.

Şunu tespit etmemiz gerekir ki, üniversiteler, geçmişte, her zaman, idea sözcüğünün ifade edeceği gibi bir referans peşinde olmadılar. Geçmişe baktığımızda, belki, yerine göre, idea sözcüğü yerine, beklenti sözcüğünün tercih edilmesi ve kullanması da anlamlı olabilir. Örneğin Orta Çağ'da, Batı'da (Bolonya'da) ilk üniversite kurulurken, lonca kurucusu olan öğrencilerin herhalde bir ideaları değil, beklentileri vardı; meslek sahibi olacaklar,

toplumda daha saygın hale gelecekler ve para kazanacaklardı. Osmanlı Devleti, imparatorluğun ilk yükseköğretim kurumu olan Darülfünunları art arda açıp kapatıp, yeniden kurarken bir idea referansı ile hareket etmiyordu. Bu okulların, Osmanlı'nın geri kalışının sebepleri arasında görülen, Batı biliminin eksikliğine karşı çare olabileceği beklentisi vardı.

Üniversite İdeasının Kaynakları

Readings, *Çökmüş Üniversite* adlı eserinde günümüz üniversitesinin idea bakımından referansını kaybettiğini söylerken üniversiteleri "referanslı idealar" kurumu gibi anlatmaktadır. Oysa üniversite kurumu oluşurken, bir ideanın mutlak bir referans olarak alındığını söylemek hem tarihsel olarak hem de farklı kültürlerin üniversiteleri düşünüldüğünde olanaklı değildir. Çünkü bir üniversite ideası "yasa" olarak ortaya konulamaz. İdea, yasal düzenlemelerin dışında, üniversitenin içinde, insanların zihninde yer alır. Felsefi, kültürel, entelektüel birikimle oluşur ve biçim kazanır, yer edinir. Oysa doğası gereği üniversite dışında oluşan "yasa" üniversiteye bir dış etken olarak dışarıdan dokunur, ona madden şekil vermeye uğraşır. İdea, yasa koyucular adına, düzeni korumak amacıyla konulan bu dış kurallar sistemiyle ilişkiye girer, gerilim yaşar. Gerilim asimetrik güç ilişkisi içinde gelişir ve yürür. İktidarların gücü ile ideaya sahip çıkmak isteyen, idea üzerinde doğruyu ve gerçeği arayan üniversite arasındaki gerilim, üniversitenin hem kurumsal hem de akademik özerkliğinin sınırlarını belirler.

Nitekim aşağıda göreceğimiz üzere Kant, "*Fakülteler Çatışması*"nda, bir idea olarak aklı öne sürüp, aklı da özellikle felsefe fakültesi üzerinden pratiğe (hayata) taşımak isterken, aslında devlete karşı ottonomi kazanma alt yapısını hazırlamaktadır.

Kant, Akıl ve Üniversiteler

Immanuel Kant, Berlin Üniversitesinin 1810 yılında kuruluşundan kısa süre önce, 1798'de, *Fakülteler Çatışması* (Der Streit der Fakultäten-The Conflict of the Faculties) başlıklı kitabını yayımladı. Kant, bu eserinde, üniversite "ideasını" "akıl" olarak tasarlar. Elbette bu görüş Kant'ın nesnel düşüncesidir ve referansı kendisidir. İnsanlar, aydınlanma sonrasında aklını kullananlar olmaya başladılarsa da, o tarihe kadar tüm üniversiteler, bir akıl ideası etrafında kurulmuş değildirler. Kant bu iddiayı ileri sürerken, hem aydınlanma sonrası bir dönemin özelliklerine göre aklı öne çıkarmakla hem de devlet gücüne karşı aklın özgürce kullanımı ve sorgulaması üzerinden devletin gücüne karşı özerk bir karşı güç inşa etmeyi denemektedir.

Akla dayalı bir üniversite düşüncesiyle Kant, bu görüşünü o yıllarda fakültelerin üst ve alt fakülteler olarak tanımlanıyor olmasına dayandıracaktır. Kant, fakültelerin üst ve alt fakülteler sınıflandırılmasına göre oluşan hiyerarşiyi ve fakültelerin aralarındaki ilişkiyi inceler; yani kendine yol hazırlar; bu hazırlık felsefe fakültesine biçilecek görevin önünü açacaktır. Fakülteler sınıflaması ve aralarındaki hiyerarşi, Kant'a göre,

rastlantısal değil akla göre oluşturulmuştur. Aydınlanmayla birlikte insanın aklını kullanabilir olması sebebiyle bu açıklama gerçekçi görünür. Tıp, hukuk ve ilahiyat fakülteleri “üst”, felsefe fakültesi “alt” fakülte olarak kategorize edilir. İlahiyat fakültesi herkese ebedi esenlik, hukuk fakültesi toplumun bir üyesi olarak medeni esenlik (civil well-being) ve tıp fakültesi de uzun bir ve sağlıklı bir hayat sahibi olacak şekilde bedensel esenlik sağlar. Kısacası üst fakülteler pratik hayata ait amaçlar doğrultusunda eğitim verir. Üst fakültelerde eğitim alanları devlete hizmet edecek olan kişiler olacaktır. Üst fakültelerin referansları, karşı çıkamayacakları biçimde, sırasıyla, din kitapları, tıbbi gelenekler ve hukuk yasaları olduğu için, Kant, bu fakültelerin özgür sorgulama yapamayacakları kanısındadır. Bu durumda, bu beceri felsefe fakültesindedir. Çünkü sadece felsefe fakültesi, özgür sorgulama yapabileceği için, devletin hizmetkârı olmak dışından bir konumdadır.

Kant’a göre bir üniversitede felsefe fakültesi mutlaka olmalıdır. Felsefe fakültesinin görevi diğerlerini kontrol etmektir. Çünkü “hakikat”, eğitimin temeli ve ilk koşuldur ve felsefe fakültesinin görevi özgürce, akla dayalı sorgulama yapmaktır. Bu özelliği ile felsefe fakültesi, fakülteler arasında alt fakülte olarak sınıflandırılrsa da fakültelerin en önemlisi (kraliçesi) olur. Burada Kant’ın çok önemle vurguladığı husus, felsefe fakültesinin özgürce sorgulama yapabilmesi olup, çok da örtük olmaksızın, ama yine de temkinli bir biçimde, ifade özgürlüğü dile getirilmektedir.

Kant’ın üst ve alt fakülteler arasındaki hiyerarşide alt fakülteler özel önem ve görev yükler. Ancak Sanayi Devrimi ve üniversitelere yüklenen beklentilerin değişmesi nedeniyle hiyerarşide, zaman geçtikçe, Kant’ın tasarımının tam tersi olur ve üst fakülteler öne geçer. Üniversitelerde akıl, dönüşerek de olsa (teknik aklın öne geçeceği dönüşümü kastediyorum) yaşayacak ancak aklın giderek araçsallaştırılacağı bir dönem başlayacak, hatta bu şekliyle kalmayarak teknik akıl egemenlik kazanmaya başlayacaktır.

Alman İdealistleri ve Humboldtçu Üniversite Modeli/İdea Olarak Kültür

Prusya Devleti on sekizinci yüzyılda sıkıntılı bir dönem yaşamaktadır; Napolyon liderliğindeki Fransa’ya ağır şekilde yenilmiş ve onuru ağır derecede kırılmıştır. Prusya Devleti ülkede eğitim reformu başlatma kararı alır ve görev Wilhelm von Humboldt’a verilir⁴. Von Humboldt saygın bir dilbilimci, düşünür, diplomat, devlet adamı ve eğitim reformcusudur. Çok sayıda dili, o dil hakkında gramer kitapları yazacak derecede bilen, olağanüstü bir entelektüeldir. İlk ve ortaöğretim reformları sonrasında krala yeni bir üniversitesinin kurulması teklifini sunar ve Prusya Kralı’ndan aldığı izinle 1810 yılında Berlin Üniversitesi kurulur (kurulan bu yeni üniversite 1949 yılında *Berlin Humboldt Üniversitesi* adını alacaktır). Berlin Üniversitesi’nin kuruluşu, dünya yükseköğretim tarihi açısından, bir okul kurulmasının ötesinde önem kazanacaktır.

Humboldt'un üniversite reformunda 3 temel öge yer alır:

1. Araştırma ve eğitimin birlikteliği
2. Üniversitenin tüm öğrencilerine, kendi alanlarında uzmanlaşmaya gitmeden önce verilecek olan temel eğitim.
3. Akademik özerklik.

Humboldtçu düşüncede *Lernfreiheit* (öğrenme özgürlüğü) ve *Lehrfreiheit* (öğretim özgürlüğü), üniversitede otonomi ve akademik özgürlüğü önemli ölçüde kutsallaştırmıştır⁵. Alman modelinde *Lernfreiheit* öylesine doruktadır ki, öğrenciler seçmeli olarak istedikleri dersi sadece almakla kalmaz, kimden ve nerede alacaklarına da karar verirler. Öğrencilerin, istedikleri dersleri alabilecekleri hocalar yanında farklı yerlerdeki, farklı üniversiteleri de seçme özgürlüğü vardır.

Ancak Humboldtçu üniversite modeli sadece bunlardan ibaret değildir. Arka planda, bir bakıma Platoncu diyebileceğimiz bir idea fikrine dayanan, Prusya ulusal birliğini hedefleyen bir bakış vardır. Bir yanıyla Fransız devriminin aydınlanma ideolojisine bağlıdır, aynı zamanda Alman milliyetçiliği temasını da içerir.

Humboldt'un adıyla bilinen üniversite modelinin temelinde sadece Humboldt'un değil, aynı zamanda Fichte'nin ve Schleiermacher'ın fikirleri vardır⁶.

Bu modelde üniversite ideasının özünü kültür oluşturur. Öğrencilere verilen eğitim iki kategoride incelenir. Bunlar *Bildung* ve *Wissenschaft*'dir. *Bildung* eğitim, formasyon, kültür anlamlarına gelen Almanca bir sözcüktür. Ancak sadece sözlük karşılıkları ile bu terimi anlamak pek kolay olmaz. Sadece eğitimi değil, öğrencinin karakterinin ve kişiliğinin geliştirilmesini de içerir.

Belki Einstein'ın girişte yazdığım cümlesi bu terimi daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. "*Eğitim, tüm öğrendiklerimiz unutulduğunda geride kalan şeydir*"⁷. Bu cümlede, eğitim yerine *bildung* terimini yerleştiresek belki Almanların kastettiği şeyi yakalamış oluruz. Peki, öğrenciye bu tür bir kültür eğitimi verilmesi Almanlara özgü bir durum mudur? Başka ülkelerin eğitim ideolojileri/felsefeleri benzer amaç gütmüyor mu? Genel anlamıyla evet,

güder, ama bazı farklarla. Örneğin; İngilizler için durum *bildung* sahibi bir insan yetiştirmek yerine "*kültürlü bir centilmen*" yetiştirmek olarak ifade edilir ve bu centilmene verilecek eğitimde liberal sanatlar, liberal eğitim gibi kavramlar öne çıkar.

Humboltçu üniversite modelini anlamak için Almanca *Wissenschaft* sözcüğünü de bilmek gerekiyor. *Wissenschaft* bilim demektir. Bilim eğitimi ve bilimle uğraşmak Homboldt modelinde biraz farklıdır. Bilim yapmak ile meslek öğrenmek ayrı şeylerdir. Üniversite, öğrenciyi bilimle tanıştırır. Üniversite, bilimle uğraşmayı, saf bilimle uğraşmak olarak düşünür. Bilim, araştırma ve eğitimle uğraşan hocalar da ömürlerini sadece bu işe adanmış, işin pratik yönüyle uğraşmayan kişilerdir. Bu tür bir zemin eğitimi alan öğrenciler daha sonra meslek öğrenecekleri fakültelerde eğitimlerine devam edeceklerdir.

Oldukça idealist bir model olan bu sistemin günümüz üniversitelerinde yaşanan kitlesel talep göz önüne alındığında çok zor hatta olanaksız görünüyor. Robotlaşmaya doğru hızlı adımlar atılırken, teknik ve teknoloji terimleri kutsallaştırılırken, ileri yıllarda insanların kendilerine ayıracakları daha fazla zaman kalırsa, robotlarla doğacak ortak yaşamda, on sekizinci yüzyılın üniversite modeli, insanlığın, geleneksel "insan" olarak sürdürülebilmesi için bir zorunluluk haline gelebilir.

Günümüz Üniversitesi-Üniversite İdeası Olarak Teknik Akıl-Ekonomi

Yirminci yüzyıl, küreselleşme olgusuyla ulus devletleri tehdit altına almaya başladığından bu yana kültür ideasına dayalı Humboldt üniversite modelinin artık yaşadığını söylemek mümkün değil; ancak, tek sebep küreselleşme değildir.

Yükseköğretime talep artışının getirdiği baskıların da etkisiyle günümüz üniversite eğitimi neredeyse tamamen meslek eğitimine döndü. Ancak üniversiteler tarihine bakıldığında bu durumun yeni ve orijinal olmadığını görürüz. Bu tespiti yaparken geriye, Orta Çağ'a, üniversitenin kurulduğu ilk yıllara baktığımızda benzer bir durumla karşılaşırız. İlk Batı üniversiteleri de tamamen mesleki eğitim veren kurumlardı. Yanlış bilinenin aksine o okullar din eğitimi veren kurumlar değildi.

Hekim, hukukçu, ilahiyatı yetiştirmekteydiler. Orta Çağ üniversite mezunları, sahip oldukları diploma ile günümüzde anladığım şekliyle sınır tanımaksızın her yerde meslekleri icra edebilirlerdi. Ulus devletlerin ortaya çıkışı, akıl, kültür gibi idealarla kurumsallaşan üniversiteler, Humboltcu modelin ulusal devletlerin hizmetine giren üniversite modeli, küreselleşme ve henüz tamamlanmam olsa da ulus devletlerin güçlerini kaybettikleri iddia edilen dönemde, eski modele geri dönmüş gibi gelmiyor mu?

Günümüz üniversitelerinde, Humboldt modelinin, sorgulanması gereken bir başka yanı araştırmadır. Üniversiteler araştırmaya katkıları oranında önemsenirken, lisans eğitimindeki öğrencinin bu araştırmalardan ne aldığı ise soran yoktur. Sorulmayan bir başka soru da ileri araştırmalarda üniversitelerin rolünün sanıldığı kadar ön planda olup olmadığıdır. Bilimsel devrimler çağında da araştırmaların ve buluşların büyük çoğunluğu üniversite dışında gelişmekteydi. Günümüzde üniversiteler, yetiştirdikleri insanlar marifetiyle, araştırmalarını kuluçka merkezleri, teknoparklar gibi üniversite dışı üniteler ile yürütmektedir. Teknopark gibi yapılar üniversiteler tarafından kurulmakta ancak, hemen kuruluşları ardından otonom birimler haline dönüştürülmektedirler. Teknoparkların lisans eğitimine herhangi bir katkısı söz konusu değildir. Bu kuruluşlar ülkenin bilimsel araştırmalarına, sanayi ile bilim insanların işbirliğine katkıda bulunmaları ile olumlu işler yaparlar. Giderek birer bürokratik kurum haline gelen üniversitelerin, en azından Berlin Üniversitesi'nden başlayarak, sahip oldukları, eğitim ve araştırmanın birlikteliği iddiasının dışına evrildiklerini anlatıyorum. Bu dönüşüm de, eskiden olduğu gibi yine yasa ile değil, toplumsal dönüşümler ve "zamanın ruhu" ile birlikte gidiyor. Üstelik artan biçimde kutsanan araştırmalar teknik akıl ideası ile şekilleniyor.

Günümüzde ulus devletler tamamen ortadan kalkmış değil. Ancak pek çok önemli kararda veya etkinlikte, arka plan karar vericileri giderek artan biçimde uluslararası şirketler ve ekonomik kaygılar olmakta. Ulus devlet, varlığını yürüttüğü için, ideolojik bir araç olarak da Humboldt modelinin kültür ideasını, tam da ideolojik amaçla güncelleyerek ve üniversite ideası olmaktan çıkararak, ulus devletinin hizmetkârı bilim insanları üretiyor.

Ancak ben yeni oluşan bilimci kuşağın hiçbir şekilde ulusal olduklarını gözlemiyorum; çünkü bu da kütür gerektirir. Oysa ortalıkta, görünür kültür çok az. Bazı üniversiteler, kültürel alandaki gerilemenin çözümünü kültür araştırmalarında (azınlıklar, eşcinsellik, feminizm, göçmenler vb.) bulmaktalar. Bu çabaların, bir idea olarak kültür fikrine katkıları tartışmalıdır.

Üniversite bugün, modernizm dönemini aşmış, modern sonrasının, ekonomi ve teknik aklın merkezde yer aldığı, bürokratik bir idari kurumdur. Özellikle büyük üniversitelerin bürokratik yapısı, başlı başına, bir işletmenin yönetiminin bilgisini ve süreçlerini gerektiren ayrı birimler haline gelmiştir. Üniversite yönetimleri açısından eğitim, bu çerçevede gördükleri bir meta analiz ile ulaştıkları girdi-çıkı ve maliyetler hesabının çok az ötesine geçer. Üniversite yönetimlerinin egemenlik alanı, devlet otoritesi ile ters düşmeyen, ters düşmekten kaçınan, nihai olarak devlet/küresel ekonomik yapıya hizmette gocunmayan bir sınırla belirlenmektedir. Devletin ve toplumun beklentisi, eğitimdeki kitleselleşme talebinin karşılanması ve sadece meslek eğitimi verilmesidir. Üniversitelerde görünürde veya sezilebilecek bir idea sanki yok gibidir.

Readings Ne Diyor?

Readings, üniversite ideasından yoğun olarak bahsettiği ve bir başyapıt olarak nitelenecek *Çökmüş Üniversite* isimli eserinde bize Kant'tan ve Humboldt'tan yola çıkarak, bir nostaljik öykü anlatır. Günümüz üniversitesinde ideanın "*mükemmeliyet*" olduğunu, bunun da içinin boş olduğunu yazar. Readings'e göre günümüz üniversitesi artık referansını kaybetmiştir. Onun bu yorumu soruludur. Günümüz üniversitesi referansını kaybetti, dediğinde üniversiteler tarihinin referansları üzerine kurulu olduğu kabulü yer alır ki geçmişe baktığımızda bunun kanıtını göremeyiz.

Readings'ten ayrıldığı bir husus da, kitabının başlığındaki "ruins" sözcüğü. İngilizcede *ruins* sözcüğünün harabe, yıkıntı gibi anlamları var. Günümüz üniversitelerinin birer yıkıntı ya da harabe olduğunu düşünmüyorum. Sadece mesleğe insan yetiştirmeye odaklanmış olmaları, toplumsal

ve entelektüel beklentinin de giderek, tamamen bu amaca sıkışması, “geleceğe insan yetiştirme” bakış açısını zedelemektedir. Üniversite ideası, insanın “özgür aklını” referans olarak, demokratik topluma hizmet edecek bireyler yetiştirme hedefini de amaçları arasında bulundurmalıdır; bu konu başlıklarına karşı çıkılacağını düşünmek istemiyorum. Hümanizm ve insan hakları konusunda duyarlı, etnik ve cinsiyete dayalı ayrımcılıklara karşı durabilecek bireyler yetiştirmek, hangi meslekten olursa olsun hepimizin gelecek beklentisi olabilmelidir. Kant’ın, sadece felsefe fakültelerinin yapabileceğini dillendirdiği “özgür sorgulama” işlevi aslında tüm üniversite için bir görevdir. Aksi durumda, özellikle demokrasi dışı yönetimlerin müdahalesi altında yaşayan ve özgür sorgulama yetenekleri ellerinden alınmış yükseköğretim kurumları, idealarının olup olmadığı ya da ne olduğundan bağımsız olarak, sıradan meslek okulları olarak hayatlarını sürdüreceklidir.

Sonuç

Üniversite üzerine söylenecek çok şey var. Güncel konuların çekiciliğine ve sığınağına kapılmadan, felsefi zeminde ve de üniversitenin pratiklerini göz ardı etmeden, üniversite ideasına kafa yormayı bir ödev olarak görmekteyim. Farklı tanımlamalar yapılabilmekle birlikte kişisel görüşüm, günümüze üniversite ideasının teknik akıl ve ekonomi olarak yerleştiği yönündedir. “Teknik akıl ve ekonomi” bir üniversite ideası olarak yerlerini sağlamlaştırırken, giderek hızlanarak ve sanki kaçınılmaz kadar gibi, otomatik makinelere aklını devretmekte olan, yarı zamanlı meslek sahipleri yetiştiriyoruz. Mirasımız, yarı robot insanlar mı olacak? Geleceğin modeli olarak bunu mu talep etmekteyiz?

İnsanlık teknik akla direnebilmesi, tüm disiplinler için, Batı’da Liberal Arts olarak adlandırılan edebiyat, sanat, felsefe, tarih, sosyoloji, filoloji gibi konulara müfredat çalışmalarında yer verilmesi konusu üniversite çevrelerinde tartışmaya açılmalı, düşünürlerimiz, üniversite ideası üzerine yazmalıdır.

Son Notlar

1. Tıp – İç Hastalıkları ve Hematoloji Uzmanı
2. https://www.brainyquote.com/quotes/albert_einstein_108304
3. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/idea>
4. Aslında bu öykü bu kadar kısa değil. Kral Friedrich Wilhelm III, eğitim bakanı Karl Friedrich von Beyme’i yeni bir Prusya üniversitesi hazırlıkları için görevlendirir. Yani bu amaçla ilk görev verilen kişi Humboldt değildir aslında. 1807 yılında, Beyme yeni üniversite için fikirleri toplamaya başlar. Listede Halle Üniversitesinden aralarında ünlü dilbilimci Friedrich August Wolf’un da bulunduğu 5 profesör ve Berlin’den, aralarında arkadaşı olan J.G. Fichte’nin de bulunduğu üç bilim insanı vardır. Hazırlıklar bu şekilde yürürken Beyme bakanlık görevinden ayrılır ve yerine 1809 yılında Wilhelm von Humboldt atanır. Olayın ayrıntılarına ilgi duyacak okurlar için Bkn: Utrecht Üniversitesi tarih bölümünden Laura Eakes’in, “*Seeking Originality: Fichte's Contribution to Higher Education in Germany and the Foundation of the University of Berlin, 1810*” başlıklı tez çalışması.
5. Altbach, Araştırma Üniversitelerinin Geçmişi, Bugünü ve Geleceği, 2012, s. 12.
6. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler Louis Menand ve Ark’nın *The Rise of The Reseach University* başlıklı eserinden yararlanabilirler. Kitapta Fichte, Friedrich Schiller, Friedrich Schleiermacher, von Homboldt gibi kişilerin yazılarından önemli alıntılar var. Louis Menand, Paul Reitter and Chad Wellmon: *The Rise of The Reseach University*, The University of Chicago Press, 2017.
7. https://www.brainyquote.com/quotes/albert_einstein_108304

Kaynakça

- Altbach, P. G. (2012). Araştırma Üniversitelerinin Geçmişi, Bugünü ve Geleceği. J. S. Philip G. Altbach, & J. S. Philip G. Altbach (Dü.) içinde, *Akademik Mükemmeliyete Giden Yol* (K. Yamaç, Çev.). Efil Yayınevi.
- Kant, I. (1979). *The Conflict of the Faculties*. (M. J. Gregor, Çev.) New York: Abaris Books, Inc.
- Newman, C. (2008). *The Idea Of A university*. The Project Gutenberg.
- Readings, B. (1997). *University In Ruins*. Harvard University Press.